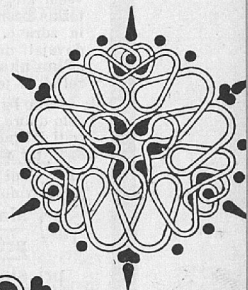

Ž · E · N · S · K · I
S · V · E · T
1 · 9 · 3 · 5

5

LETO 13

MAJ

Človeško telo in njegova naravno zdravljenje.

Pomlad je tu in narava se prebujata k novemu življenju in obnavljanju. Baš v tem času je treba prav posebno paziti na zdravje, ker je človek izpostavljen vsem mogočim nevarnostim. Kakor priroda, tako je tudi naše telo onemoglo in se težko brani boleznim. Zaradi tega mu moramo pomagati in ga napraviti odporno in zdravo. Moramo ga očistiti nakopičenih in telesu škodljivih tvarin ter mu dovajati nove in oživiljajoče soka. V ta namen se priporoča naravno zdravljenje s „Planinka“-čajem Bahovec, ki je pripravljen večinoma iz najboljših planinskih zelišč in je njegovo koristno delovanje že priznано v znanstveni medicini.

Dolgoletne izkušnje nam potrjujejo, da je „Planinka“-zdravilni čaj zelo dobro ljudsko zdravilo, ker izhajajo njegove sestavine iz znanstvene in deloma tudi iz ljudske medicine.

„PLANINKA“-zdravilni čaj je dober regulator za čiščenje in obnavljanje krvi. Radi tega učinkuje 6 - 12 tedensko zdravljenje s „Planinka“-čajem Bahovec izredno dobro:

pri slabi želodčni prebavi in zaprtju,

pri slabem in nerednem delovanju črevesja,

pri napetosti telesa,

pri omotici, glavobolu, nespečnosti in zgagi,

pri obolenjih sečne kisline in hemoroidih,

pri obolenju jeter,

pri nervozi in živčnih boleznih.

„PLANINKA“-zdravilni čaj pospešuje tek. — Zahtevajte v lekarnah izrečno „PLANINKA“-čaj Bahovec za Din 20-paket, ki vsebuje samo tedaj pravi „PLANINKA“-čaj, kadar je paket zaprt in plombiran, ter nosi naslov:

Lekarna Mr. BAHOVEC, Ljubljana.

Reg. S. br. 14212, 10. julija 1934.

Beli zobje

naredé vsak obraz privlačen in lep. Da dobimo tepe, bele zobe, jih snažimo zjutraj in zvečer s prijetno osvežujočo in okusno zobno pasto Chlorodont. Že po kratki uporabi dobé zobje čudovito lep lesk slonove kosti.

Tuba Din. 8.- Jugoslovanski proizvod.

ŽENSKI SVET

MAJ 1935

LJUBLJANA

LETO XIII-5

Mati v jugoslovanski narodni pesmi

Zlata Pirnatova

Srbski narod je izrazil v svoji pesmi idilično pojmovanje rodbinskega kroga, ki je toliko navduševalo romantike 19. stoletja in ki še danes prevzame slehernega plemenitega človeka. Mati in otroci, bratje in sestre, neveste in tašče, vsi so povezani s toplo ljubeznijo, ganljivo požrtvovalnostjo, a središče vsega rodbinskega kroga je mati „dunja na ognjištu, koja dobro čini i dobro se nada“.

Pojem največje ljubezni, pojem največje požrtvovalnosti, pojem dobrodelnosti, ki vse daje, a za povračilo ničesar ne išče, pojem blagoslavljanja spaja narod z imenom mati. Ljudstvo, ki je za najgloblje odnošaje duševnega življenja našlo v pregovorih prikladno obliko, ni moglo izraziti materine veličine lepše, kakor je označeno v pregovoru, prežetem s krščansko etiko: „majku i Bog ima“. S tem, da ima Bog mater, je povedal in razumel naš narod vse tisto, v čemur se je božanstvo približalo človeku.

Pozornost otrok do matere je velika. Celo hajduk, ki se je že zgodaj umaknil v zelene gore, da bi se maščeval nad sovražnikom, se ne more upreti hrepenanju po materi. „Predrag i Nenad“, zelo lepa in nežna narodna pesem, nam pripoveduje, kako se je med hajduke ubegli sin, premagan od hrepenenja po materi, vrnil domov. Krasen je motiv druge pesmi „Marko kraljević i brat mu Andrijaš“. Marko ubije v sporu brata, ali umirajoči Andrija še misli, kako bi svoji materi prihranil bolest in spoznanje, da je njen sin mogel ubiti svojega brata. Zato si izmislil izgovor: Marko naj reče, da se je on oženil v tujini in da se ne bo nikoli več vrnil. Vendar Marko ne sme pozabiti dati materi tudi njegov del plena:

„Zašto si ga nikad veće od mene ne dočeka“.

Mater vpraša za svet sin, kadar gre snubit; hčerka se posvetuje z njo, s kom se naj poroči; junaki v temnicah najprej vprašajo: „Jeli zdravo moja mila majka“, in ko se osvobode težke temnice, najprej hite, da ji „ljube bijele ruke“. Ta spoštljivi odnos otrok do matere smatra narodna pesem kot dolžnost, ki jo mora človek izvršiti; kajti matere ne smeš izživati v srd in prokletstvo. Zla usoda bi te preganjala vse življenje „jer je teška materina kletva“. Lep in ganljiv je odnos matere do snaha. Mati vedno želi, da ji sin prevede „u bijele dvore, njoj odmjenu, a sebi vjernu ljubu“. Snaha naj poslušna moževu mater, naj ji streže in jo spoštuje. Pesem nam črta ta odnos v motivu, ko se hoče snaha poročiti, ker se ji mož deset let ni vrnil iz turške sužnosti, in tedaj plače mati:

„Snaho Jelo, nenošeno zlato!
Tko će staru dočekati majku?
Tko pred mene staru ištati?
Tko će staru zapitati majku:
„Jesi-li se umorila majko?“

ali v pesmi „Ženidba Milić-barjaktara“:

„Blago mene eto mi snašice,
Ide s vode, nosi vode ladne,
Hoće mene staru zamijeniti“.

Besede so polne toplote in nam dokazujejo, da je odnos bil lep in skladen.

In kakšna je mati sama? Mati v narodni pesmi izredno ljubi svoje otroke in vendar je prerokinja, katere bolešt nima zunanjih odražanj; vso nesrečo trpi sama v sebi, dokler ni mera polna in ji ne počí srce. Do tega tragičnega trenutka se mati zdi, ko da bi bila trdi realist, ki odriva preteklost in bodri svojo okolico na srečnejšo bodočnost. Na svoje dete ne pozablja nikoli, njena zadnja ura je posvečena vedno otrokom. Ali more umetnik ustvariti lepšo balado, kot je Hasanaginica, večjo junakinjo od majke Jugovićev, ali pokazati večjo ljubezen do otroka, kakor jo je pokazala mlada Gojkovica, žena Gojka Mrnjavčevića? Hasanaginica zaradi običaja svoje vere in prirojenega ženskega sramu ne obiskuje ranjenega moža. On je nočé razumeti in jo spodi iz hiše od petero otrok. Brat pride po njo, da jo odpelje domov in poroči z drugim. Čeprav se ženi trga srce, nima brat usmiljenja, na njegovo zahtevo se mora poročiti z imovitim kadijo. Kako naj žena to preboli, kako naj gre mimo dvora Hasan-age, mimo svojih petero otrok. In ko se bliža gradu, jo kličejo hčerke in sinovi; a mož, ki se gotovo že kesá svojega koraka, a je prepozno, da bi ga popravil, kliče svojo deco:

„Hod'te amo sirotice moje,
kad se neče smilovati na vas,
majka vaša srca kamenoga.“

Neizmerni materini bolečini je bilo treba samo še teh besed, da se je mera napolnila, srce zlomilo.

Drugi krasni motiv ljubezni mlade matere nam kaže pesem „Zidanje Skadra“. Bratje zidajo trdnjavo, ali je nikakor ne morejo dozidati. Ponoči poruši vila vse, kar so po dnevi zgradili. V temelje je treba vzdati ženo bratov Mrnjavčevićev. Po dogovoru niso smeli bratje povedati svojim ženam, kaj se pripravlja, ampak bodo vzdali ono, ki bo drugi dan slučajno prinesla zidarjem kosilo. Toda dva starejša brata sta prelomila besedo in opozorila svoji ženi, naj se drugi dan ne približata trdnjavi. Edino žene najmlajšega brata nihče ne opozori, pa prinese drugi dan zidarjem kosilo. Ko opazi mladi Gojko svojo ženo, pobegne, da bi ne videl, kaj se bo z njo zgodilo. A mlada mati ne misli na sebe, nego le na svoje dete, ki je še „nejaki Jovo“. Vzdali so jo, do prsi ji že sega zidovje. Žena pozabi na svojo bolečino in mrzlo kamenje, ne pozabi pa prositi zidarje:

„Bogom brate Rade neimare!
Ostavi mi prozor na dojkama,
Isturi mi moje bijele dojke,
Kada dode moj nejakí Jovo,
Kada dode da podoji dojke“.

In ko jo zidarji dozidajo do oči, zopet prosí:

„Bogom brate Rade neimare!
Ostavi mi prozor na očima
Da ja gledam ka bijelu dvoru,
Kad će meni Jova donositi
I ka dvoru opet odnositi“.

Tretja tipična pesem v naši narodni pesmi je znana „Smrt majke Jugovića“. Žena, ki je rodila devet sinov, jih poženiła in imela devet sinah, je izgubila vso svojo deco na Kosovem bojnem polju. Njene neveste plakajo, rezgetajo konji in zavijajo psi; toda mati ostane trdna v boli in jih teši s temi krasnimi besedami, vrednimi največjih Špartank:

„Ne ludujte, moje nevjestice:	Naši dvori ostat pusti ne će. —
Bogu hvala na njegovu daru,	Ak' i jesu odletjeli ždrali,
Pa ih mlada ni rodila n'jesam,	Ostali su ptići ždralovići;
Da mi leže na meku dušku,	Hranit ćemo ptiće ždraloviće,
Već da brane zemlju od dušmana.	Naše pleme poginuti ne će,
Ne plačite, moje hčerke drage,	Naši dvori ostat pusti ne će.“

V temi trenutku je Jugovička ona velika žena, katero dvigne vzvišena misel nad nesrečo. V njej prevlada čustvo patriotizma, čustvo ponosa, da je za domovino in svobodo žrtvovala to, kar ji je bilo najdražje. Ta svoboda je na Kosovem propadla, a kaj je mogla potem še ceniti in ljubiti?

Narod je vendar hotel imeti v tej veliki ženi tudi mater in v drugi varijanti iste pesmi prikazuje Jugovičko, ko se je vrnila s Kosovega. Tedaj, ko se je ozrla na svoje prazne dvore, se je zavedla, da je tudi mati; a svojo bol naprej junaško nosi. Ostane „srca kamenoga“ pri vsem, kar vidi in sliši, dokler ji gavran ne vrže v naročje desnice njenega najmlajšega sina Damjana. Sedaj pa:

Od tuge joj živo srce puče.

Ali ne samo te tri tipične predstavnice, nego tudi vse ostale pesmi so prežete s toplim materinskim čustvom in junaštvom:

„A svaka je majka milostiva
I na svoje čedo žalostiva“ (Časni krsti).
„Ne brini se, Vukašine kralju!

Andriju će odgajiti majka. (Rođenje Kraljevića Marka)

Mati Sekulova umira na sinovem grobu i. t. d. Ali ta poslednji motiv ni bit srbske narodne pesmi. Jedro naroda in njegove pesmi je: mati prenese nesrečo in smrt dece in svojih najdražjih, toda takrat jo je treba pustiti v njeni bolečini samo, kajti bol jo tako oslabi, da sicer v tugi hrabro vztraja in jo prenaša, toda treba je samo lahkega vznemirjenja, pa jo stre. Tako je v narodni pesmi žena največja baš v bolečini in trpljenju.

Pod dalmatinskim solncem

Maša Slavčeva

Nadaljevanje

Eva naliva vino v čaše in prigovarja: „To je reka Letha, reka pozabljenja, zato pijmo iz nje in pozabimo, da preži na nas neki „jutri“! Naj nam ugasne spomin na vse, kar je bilo in kar nas čaka, naj živi „danes“. Pijte, Njega, in ne bodite kot mrtvi gostač na svojem lastnem pogrebu! Pijte na moje zdravje, danes sem židane volje kakor še nikoli!“

Eva bi se rada opojila, a vino je brez učinka. Misli, ki se ji vrtinčijo po glavi, so jasne kot kristalni liki.

Šumi veselje, šumi pesem in ples in polagoma vene kot utrgan cvet. Upehani, trudni sede okrog mize, a še jim bleste oči in še se jim smeje pogledi.

Zunaj diha noč — kakšna noč!

Eva ne more biti več v hiši. Nekaj jo vleče ven, v samoto; prsa so ji polna neke tuje, nezname sladkosti in razkošja — strahu prejšnjih dni ni več v nji. „Ne morem več! Svežega zraka se mi hoče in morja, domov grem!“ se odloči nenadoma. Obžalovanje čuje in prošnjo, naj še ostane, a dekle noče in se poslovi. Njega takisto.

Ves čas, ko hodita proti domu, je v njej občutek, da bi, če sproži roke nad glavo, lahko odplavala v zrak. Zdi se ji, da čuti v sebi moč, ki je ni čutila doslej še nikoli. Prejšnja zavest, da je beden stvor, rob narave, ki je popolnoma odvisen od nje, je izginila in v njej je vstala samozavest, da je tudi ona del narave, ki je po svoje nezavisen. Njen korak postaja nehote počasen, slavnosten in njeno lice zadobiva nov izraz in odsvit notranje svetlobe, ki sije iz nje...

„Tako lepa noč je danes, spala bom v čolnu,“ pravi dekle.

Njega ugovarja: „Ne storite tega; hladno je proti jutru in vreme se lahko izpremeni, burja ali jug odtrga čoln in vas zanese ven na morje.“

„Kaj zato? Ničesar se ne bojim. Zbudila se bom pri najmanjši spremembi in priveslala nazaj. Če mi je namenjena smrt na morju, ji ne bom utekla, in če bi spala tudi v hiši!“

„Ne bodite trmoglavil! Ne dovolim vam spat zunaj!“ Njega je nejevoljen.

„Storila bom, kar mi bo všeč!“ Pred hišo sta.

„Lahko noč, trmoglavka!“ pozdravi Njega.

„Lahko noč, tiran!“ odgovori Eva smehljaše in odide v svojo sobo. Njega navkljub hoče oditi v čoln. Zaman prisluškuje njegovim korakom, ni jih čuti. Skozi okno pogleda skrivaj in vidi mladega moža, sedečega poleg čolna na obali. Stražil Uganil je, da hoče Eva kljub njegovi prepovedi v čoln.

Dekle odpre okno in se dela, ko da se odpravlja spat. Čez nekaj časa ugasne luč. Zopet prisluškuje. Srce ji glasno utriplje, kakor da namerava izvršiti zločin. Kmalu začuje Njegove korake. Uverjen je, da je šla spat. Eva počaka še nekoliko časa ter se zadovoljno smeje sama pri sebi kakor

poredna učenka, ki je speljala učitelja na led. Potem vzame odejo in blazino ter se zavihiti skozi okno. Kakor senca se plazi skozi vrt do jadrnice. Valovi se z rahlim svilenim šumom zaganjajo obnjo, da se pozibava ob njihovi pesmi kakor zibel...

Eva leže na dno ladje, roke dene pod glavo in se zazre v zvezde, ki sijajo s svojim brezmadežnim migljajočim sojem na otoke in morje. Prav kakor da bi se zibalo nebo nad njo, se zdi Evi, in bi nihale zvezde na njem; zlata nihala nebrojnih ur, ki merijo večnost...

Ne ve, kdaj je usnula. Ali je gledala dolgo v nebo ali le bežne trenutke? Ker je obzorje tako široko, nebo tako visoko in morje tako prostrano, izgine občutek za čas. Tam ni več ur, minut in sekund, najmanjše časovne razlike so dan in noč...

Evin spanec je globok, kakor more biti le spanec v naročju matere narave same, če se ji preda človek kot zaupen otrok materi, ki jo ljubi. Poje mu pesem uspavanko, ziblje ga v naročju valov in ga poljublja z dihom, ki vonja po morskih travah...

Nenadoma se dekle prebudi. Temna senca je zatemnila jasnino njenih sanj in ko se iztrga iz njih objema, zagleda poleg sebe Njega, ki stoji v čolnu.

„Vedel sem, da bo zmagala vaša trma, ki vam ne da nikoli miru in vas sili, da vedno kljubujete: meni, drugim in celo sami sebi.“

Eva je razdražena prav kakor majhen otrok, če ga nenadoma zbudiš.

„Zakaj ste me zbudili, Njega? Tako sladko sem spala ko še nikoli.“

„Jaz pa nisem mogel spati; skrbelo me je. Pojdite, Eva, ne spite več tu.“

„Zakaj skrbite zame, Njega?“ topel je njen glas, dobro ji de njegova skrbnost.

„Za vsakogar bi; vi niste vajeni noči na prostem kakor naši ribarji...“

V Evi ugasne soj veselja. Za vsakogar bi skrbel? Torej mu ona ne pomeni več kot kdorkoli drugi?

Želja, da bi osvojila tega samosvojega človeka, ki ga ne more nič, prav nič vreči iz ravnotežja, in mu zlomiti ponos, ki se ne upogne niti za las, tudi če bi mogel s tem pridobiti stvar, ki mu je do nje, ta želja jo prevzame. Čuti, da je to prvi mož, ki se ne ukloni njenim željam in raje zataji svoje poželjenje do nje, ko da bi prosil.

O, ta moč zatajevanja, ki je močnejša od vsega drugega, je povzročila ves njen nemir. Ne, to ni ljubezen, to je občudovanje in morda celo zavist, da ona ni zmožna tega. Ni zmožna? O, zmogla bi to, če bi hotela, samo da bi si dokazala, da zmore, ker hoče. A vendar čuti, da bi v tem našla zadoščenje samo sebi, da pa bi on ne bil s tem ponižan. Samo enakovredna bi si bila. Ne, ne samo pokazati, da zmore prav to kakor on, temveč zlomiti ta ponos, to samozavest, to moč, pa če bi bilo samo za hip... Da, njegova moč je v tem, da ni zapadel ljubezni. Pridobiti ga, omamiti ga, zastrupiti z njo, da bi postal nemočen kot ona...

Sovraži ga v tem hipu in spomni se besed nekega pesnika, ki je dejal: Sovrašтво je le peklenska krinka ljubezni...

V vrtincu nejasnih in napol jasnih želja, še napol v spanju drhti in ne ve, ali je to drget mraza ali vročice, ljubezni ali sovraštva... Potrta in strta je in rada bi imela nekoga, da se mu nasloni na ramo in izjoče svoj strah, nekoga, ki je močan in bi jo branil pred samo seboj in vsem, vsem...

Morda to Njego čuti, a drugače kakor ona. Zanj je njena nemoč le ženska mikavost.

„Posedimo še malo...!“ prosi ona tiho.

V temo zavita sedita tesno drug ob drugem. V enakem ritmu se pretaka kri po njunih žilah, ko da jo žene zibanje čolna, in omamen vonj mirte in timijana veje okrog njiju. Vse je en sam opoj, ki ga diha narava in sili ljudi, da so si blizu, ter jih veže z njim kot cvet k cvetu... Take noči je ustvarila narava, da se izpolnjuje njen prvi in pravečni zakon: ljubezen. Iz vsega žehiti hrepenenje, od vsepovsod vstaja kot iz nevidnega vulkana, kjer izgoreva v opoj vsega stvarstva. Globlji postaja njun dih, kri jima udarja vedno počasneje in glasneje v žilah in vonjave morja in zemlje so napoj, ki ga je ustvarila mati narava...

„Eva... tako zveni njegov glas, kakor zveni samo v takih nočeh. V odgovor začuti poleg sebe njeno mlado toplo telo.

„Pojdiva,“ pravi dekle tiho, „pojdiva iz tega časa in tega sveta,“ in njena roka se stegne proti odprtemu morju. Kot senca narahlo spolzi v čoln in leže vanj. Njego razpne jadro, vanj se upre rahel, komaj zaznaven veter.

Čoln drsi po gladini, ko da ga neso njune želje v daljo... Eva začuti poleg sebe dih in utrip njegovega srca, ki je enak njenemu in se zлага z nihanjem zvezd in šumenjem valov. Tako blizu se ji zde zvezde, da bi šla z roko preko njih in bi zazvenele kakor zlate strune. Čoln plove dalje, dalje in nosi s seboj dvoje mladih življenj, ki jih je zvezala narava.

Nič besed, nič obvez, nič obljub... Dvoje bitij sta, ki se ne poznata: ona v laž zakrinkano deklinštvu, on slep v strasti, med obema visok neviden zid neizgovorjenih besed. Dvoje plamenov, ki sta nenadoma zaplamtela in se strnila v enega, dvoje vročih palečih plamenov, ki hočeta uničiti drug drugega. On objema mesto zavestne žene le plaho dekle, a njegova strast je slepa. Njena zavest se utaplja v dvojni bolečini, telesni in duševni, in v njej se budi zavest, da se je dala premagati zato, da bo zmagala...

* * *

Zvedavo šume govornice po selu.

Palma se je vrnila z Janetom in hčerko Jeleno. Bleda, upadla. Svojo solnčnorjavo polt in svetli pogled je izgubila v tujini. Svetloprosojna je postala in njene oči so trudne. Ovenela je ko v tujo zemljo presajen cvet.

V dveh letih je preživela več kakor marsikatera druga žena vse življenje. Ljubila je Janeta in pestri, neznani svet, poznala ga je samo iz pripovedovanja drugih in iz pravljic, katere je sama stkala okrog njega. Slepo je sledila njihovemu klicu. Tujina jo je prevzela in prerodila v drugo, novo življenje.

Zdaj je doma, doma pri očetu Roku, ki ji je odpustil, da ga je zapustila in ušla od njega.

V senci doma sedi stari Oluje na klopi in strmi predse. O Palminem povratku razmišlja. Da, vrnila se je z možem in otrokom in je povedala zakaj. Dasi je njena razlaga verjetna, dasi verjame Oluje, da jo je prignalo domotožje nazaj, vendar se mu zdi prezgodaj in sumi, da bi bil to edini in najbolj tehtni vzrok. Nekaj drugega je za tem, nekaj, kar Palma prikriva.

Kadar ji pogleda Oluje v globino oči in jo nemo vpraša: kaj si zamolčala? — tedaj povesi Palma pogled in skuša najti izgovor, da se umakne in odide iz njegove bližine. Oluje vrta z mislijo po Palminem življenju in skuša iz razgovorov o Havru in o njunem življenju tam izvedeti pravi vzrok vrnitve.

Eno je pribito: Palma nima čiste vesti. A stari se varuje, da bi komurkoli izdal svoj sum. Saj je Palma kri njegove krvi in raje bi se dal ubiti, kakor bi dovolil, da pade le najmanjša senca pregrehe na njegov rod. Če bi poznal Palmino krivdo, bi jo kaznoval, on sam, da bi vedela le on in ona zanjo; sam bi bil njen sodnik in pokoriti bi se morala vse življenje. Ne, niti Janetu bi je ne povedal, dasi bi jo imel pravico poznati, toda Jane je tujec, priseljenec, čeprav je pravi Dalmatinec in Oluje ga kljub bogastvu in sposobnostim ne ceni preveč. Saj je bil Jane tisti, ki je nagovoril Palmo, da je ubežala z njim, in tega mu Oluje ne more odpustiti.

Da, — da — — —! si zagrizeno ponavlja stari, zroč na lesketajoče se morje. Palma je nečesa kriva... Naj bo. Izdal je ne bom nikomur, da ne pade madež nad moj rod, a ona naj trpi s krivdo na vesti — to naj bo njena pokora. Ne maram je vedeti, njene krivde, nočem si obtežiti vesti na stara leta, ko se že nagibljem v grob. O, vsi se pokorimo za svoje grehe — Bog pravično kaznuje, kar smo zagrešili, tudi ona ne odide njegovi roki...

Starčeva glava klone v težkih mislih — — —: „Kaznoval boš grehe očetov na otrokih in otrok otrokih do tretjega in četrtega kolena — — —“ mu zveni v zavesti mogočen glas. Tedaj se Oluje zdrzne in vzdihne v mislih: O Gospod, mar trpi za moja krivdo? Ali še ni zbrisano bogokletstvo, ki sem ga nekoč izrekel? Ali je res Palma nedolžna žrtev za mojo krivdo? Prizanesi, o Gospod! Prizanesi — — —!“

Iz misli ga zbudi Nedin pozdrav: „Pozdravljen, kume, ali je res, da se je Palma vrnila? Kje je?“

„Res!“ pravi kratko stari in potem pokliče v hišo: „Palma! Neda je tu, pridi!“

„Takoj!“ se oglasi iz hiše Palmin glas. Neda jo z nestrpnostjo pričakuje, zato ne more zbrati misli, da bi karkoli govorila s starim.

Tudi njemu ni do Nede. Popreje, da, popreje jo je videl rad, a zdaj je med onimi, katere obsojajo in smatrajo za vlačuge. Kakor je bil preje ponosen na njeno lepoto, vzcvetelo na tem otoku, in jo je smatral za njegov okras, tako vidi zdaj v njej izdajalko in odpadnico od domačih običajev. Otroški jok se glasi iz hiše in prihaja bliže, dokler se ne pojavi na pragu Palma z jokajočo Jeleno v naročju.

„Palma! Vrnila si se! Ali je mogoče!“ Neda stopi k njej in jo poljubi in objame. „In to je tvoje dete? Ničesar mi nisi pisala, popolnoma si po-

zabila name... Pokaži mi ga no! Dekletce je, kaj ne?" Skloni se nad otroka v Palmineu naročju in ga pogleda. Ljubek obrazek se ji nasmehlja, obdan z vencem črnih kodrov, in dvoje črnih očk zre vanjo. Ko prime Neda otroka za ročice, se zdrzne. Mala Jelena ima mesto dlani s peterimi prsti tik pod komolcem ročico kakor odsekano in na njej tri izrastke, podobne mezincu na nogi. Neda obmolkne za hip in potem, ko pogleda otroku zopet v lice, pravi: Kako lepo hčerkico ti je dal Bog! A tisto na roki — ali se je ponesrečila?"

Palma nemo odkima z glavo. Stari Oluje prime dete za pohabljeno roko in dé trdo: „Bolje bi bilo zanjo, da bi umrla. Kaj ji bo lepo lice, ko pa ne bodo roke za rabo? Kateri mož jo bo vzel za ženo, če mu ne bo pomogla pri delu? Kdo jo bo redil?“ Zagrenjenost zveni iz njegovih besed in prav nič pomilovanja.

„Midva jo bova redila in najino premoženje,“ reče Palma tiho in se okrene v hišo. „Pojdi z menoj, Neda, mnogo si imava povedati — —“ In Neda ji sledi.

„Ženske marnje...“ mrmra Oluje in ju ošine z mrkim pogledom, potem vstane s klopi in se napoti počasi proti selski trgovini, mrk in izsušen kot staro suho drevo, ki zaman čaka drvarja, da bi ga posekal...

„No, pripoveduj, pripoveduj —!“ prosi Neda, ko je Palma položila Jeleno na široko zakonsko posteljo in jo zazibala v sen. „Vse od konca pa do kraja mi moraš povedati!“

Palma se žalostno nasmehne. Marsikaj bo povedala Nedi, a vsega ne — — „Da sva se bila odločila za le Havre, ti je že znano iz najinega pisanja očetu. V luki sva si kupila majhno a lično gostilno in sva jo pričela voditi. Sprva nama ni šlo bogvekaj, dokler niso izvedeli zanjo naši rojaki, ki bivajo tam; vedno več jih je prihajalo, drug drugemu so jo priporočali in tudi tujci so radi zahajali k nam. Našim se je tako priljubila domača hrana, da so prihajali iz oddaljenih krajev in jim ni bilo žal poti. Z vsemi smo bili kot ena sama družina. Tudi odlični ljudje so zvedeli za nas in ker je bila naša krčma zanje posebnost, so tudi oni često zahajali k nam.“

„Kako pa naši, ki tam živijo? Ali kaj mislijo na dom? Ali se je tebi kdaj stožilo po njem?“

„Naši v tujini ne mislijo na drugo kakor na to, da bi si čimpreje pri-garali toliko denarja, da bi bilo dovolj za povratek domov in skromno brez-skrbno življenje. Midva nisva mislila na to, mlada sva še bila, kaj hočeš —“

„Ko da zdaj nista več —!“ se smeje Neda.

„Ne več tako — —“ zmaje Palma z glavo in Nedi se zdita njen pogled in glas težka, žalostna.

„Povej, na kakšne zabave sta hodila? Kaj sta videla, kaj doživela?“

„Te še vedno mika svet?“ vpraša Palma s svojim trudnim glasom, ki zveni ko ubit.

„Ne vem; zdaj, ko si se vrnila, sem postala zopet radovedna, a velikega hrepenenja po njem ni več. Morda mi ga vzbudiš ti —“

„Neda, ne želi si v svet, mi nismo zajj in on ne za nas. Usoda ve, kam nas vsadi, in malokdo je zmožen živeti drugje ko na rodni grudi. Morda oni, ki je ne ljubijo dovolj ali ki jim je storila kaj zlega. Samo iz hrepenjenja po domu sem se vrnila, Neda. Tudi ti bi ne ostala tam...“

Da, sprva, dokler je še vse novo zate, ko ti brni glava od tisočernih slik in vtisov, ko te bole oči od strmenja v neznane stvari, tako dolgo je življenje tam lepo; a pozneje se privadiš vsemu in tedaj se ti upre, čutiš, da si izven onega življenja, vedno tuj; vse zabave, vrvenje in vse drugo te napravi nestrpno, bolno, zdiš se sam sebi zgnečen v stroj, ki te mesari... „Vse obleke in stvari, ki mi jih je nakupil Jane po magazinih, kinematografi in plesišča, ki so mi bila sprva tako všeč, mi niso mogla nadomestiti doma. Ljudje so me gledali, ko sem hodila po ulicah, in me nagovarjali, če sem bila sama. Jane mi je dejal, da sem jim všeč. Kako mi je to laskalo! Čutila sem, da sem postajala drugačna, lepša, je trdil Jane. Sprva se mi je zdelo, da povzročajo ti pogledi mojo bojazen, sram me jih je bilo, a kmalu sem se jim privadila.“

„A Jane? Ali ni bil ljubosumen na one ljudi? Vsak naš mož bi se stepel s tistimi, ki bi se drznili tako pogledovati njegovo ženo, in tudi ona bi dobila svoj del!“

„Ne, Jane ni bil ljubosumen. Vprašala sem ga, kako da ga ti pogledi ne razjeze. On pa je dejal: Ali ni napravil Bog lepih stvari, da se jih vsi vesele? S pogledom ne vzamejo niti rožam, niti tebi barve in lepote. Zakaj bi te ne občudovali? Saj dobro vem, da si samo moja! Morda se razlikuje Jane od drugih mož v tem, ker je bil mnogo po svetu?“ ...

(Dalje prih.)

Františka Plamínková

Pavla Hočevarjeva

Konec

Masaryk je postavil v washingtonski deklaraciji — osnutku bodoče češke države — tudi poseben član, v katerem je jasno formuliral svoj nazor o popolni kulturni, pravni in politični enakopravnosti žene. In ko so l. 1918. objavili prvo ustavo češkoslovaške republike, ni bilo v njej več govora o možu in ženi kot dvovrstnih državljanih, nego je bil v paragrafu, ki govori o volilni pravici za parlament in senat, kratek, a velevažen dostavek: „brez razlike spola“. Masaryk je sam rekel Plamínkovi: „Da je prišlo to v ustavo, je bilo posledica vašega dela in vaših bojov pred vojno. Sedaj pa je treba zopet delati in se boriti. Ustava je papir, reakcija je spor življenja s tem papirjem, treba ga je izravnati, da dosežemo skladnost z resničnim življenjem.* Ženi je bila sedaj ustavno zajamčena popolna enakopravnost, toda pot do resničnega priznanja v življenju je bila še težka in dolga, kajti zakon je šel pred dozorelostjo družbe, katero

* „Masaryk a ženy“.

tvorijo možje in žene. Treba je bilo izvojevati postojanko za postojanko, vsako pridobljeno pravico sproti čuvati pred reakcionarnostjo, ki ni samo v moških vrstah, ampak tudi med ženami samimi. Zato je Plamínková vztrajala pri svojem starem nazoru: „Bok po boku s spravedljivými muži“, t. j. žene naj stopijo v obstoječe politične stranke, da bodo skupno z možmi delale za napredek države. Danes ima vsaka češka stranka tudi ženske pristašnje, zato so v sleherni stranki ženske komisije, ki delajo v smislu strankarskih programatičnih načel. Kljub toliki razliki v nazorih pa se je Plamínkovi posrečilo, da je po večletni pripravi združila na skupni feministični osnovi žene vseh naprednih političnih strank v prekrasno organizirani „Ženski narodni radi“, t. j. v Ženski zvezi.

Ob njeni šestdesetletnici je izdala Ženska rada jubilejni zbornik, v katerem so natisnjeni poklonitveni prispevki, ki so jih posvetila poedina družta svoji voditeljici. Iz teh sestavkov je razvidno, da skoraj ni društva, kateremu bi Plamínková ne bila dala pobude ali za ustanovitev ali za pristop k zvezi.

Ta zbornik predstavlja pestro sliko njenega vsestranskega zanimanja za katerokoli mesto, ki ga zavzema žena v življenju: od akademičarke do delavke, od upodabljače umetnice do slepih žena. Vse žene na Češkoslovaškem so danes skupno organizirane, tudi Nemke, židinke, Ukrajinke; vse slede njenemu programu, vse izprevidijo, da jim je Plamínková najprimernejši kažipot v življenju. Zato so v spisih taki-le stavki: Plamínková je naš program. Plamínková je naša svetnica. Plamínková je naše zlato srce.

Tej instituciji daje Plamínková najlepše sposobnosti svojega duha in srca bodisi v idejnih ali praktičnih zadevah. Pomen Narodne ženske rade se je dvignil zlasti od takrat, ko je bila Plamínková izvoljena v senat in je tako imela v narodni skupščini priliko, uveljaviti zahteve žene na odločilnem mestu. Čeprav je Plamínková v politiki važna delavka in činiteljica, je vendar vedno in povsod feministka in delo za ženo je vedno v ospredju njenega zanimanja. Delo, ki ga vrši v Ženski radi, je nepopisno. Čez dan je skoraj vedno zaposlena v politiki, večere in večkrat cele noči pa posveča feminističnemu delu.

Kot političarka in feministka velikega formata je Plamínková usmerila češko žensko delo tudi v veliki svet. Ženska nar. rada je članica petih velikih mednarodnih ženskih organizacij. Mednarodne feministke cenijo idejno in organizacijsko sposobnost Plamínkove ter so jo v štirih društvih izvolili za podpredsednico, v dveh pa za predsednico odbora za žensko volilno pravico ter ji tako izročile vodstvo tega dela v vsem svetu. Plamínková se udeležuje vseh mednarodnih skupščin in povsod sodeluje pri predsedstveni mizi dobro pripravljena s temeljitimi govori, stvarnimi debatami in iniciativnimi predlogi. S seboj pa vodi vedno številno češko delegacijo, da tako čim več društevnic uvaja v mednarodno delo.

Prav tako ceni njene politične in gospodarske sposobnosti tudi češkoslovaška vlada. Že od l. 1925. je Plamínková članica senata in je dodeljena budžetnemu in zunanjepolitičnemu oddelku. Tudi v senatu se bavi predvsem z gospodarskimi in socialnimi vprašanji ter s položajem žene v jav-

nem življenju. V sejhnik zapisnikih senata je zabeležena dolga vrsta njenih predlogov in interpelacij. Zavzema se zlasti za prisilne delavnice in poboljševalnice, za šolske in stavbene zadeve ter za gospodarski položaj žene v javnem in zasebnem življenju.

L. 1951. jo je čl. vlada kot članico zunanjepolitičnega odbora v senatu poslala v Ženevo za šefa češkoslovaške delegacije pri zasedanju Društva narodov, kjer je bila članica komisije za socialna in humanitarna vprašanja. Izkazala se je posebno z odličnimi govori o upravi kaznilnic. Zavzemala se je za večje sodelovanje psihiatrov v sodni službi in za reformo zaporov, ki bi morali imeti značaj poboljševalnic, ne pa kaznilnic, da bi se jetniki vračali v življenje kot boljši člani družbe, a ne kot ponižanci ali maščevalci, ki so potem socialno še bolj nevarni. Po kratkem času mednarodnega dela je bila v D. N. izvoljena tudi v komisijo za državljanstvo, v komisiji za zaščito dece pa je nastopila kot oficijelna službena poročevalka na plenarnem zborovanju. V svojem poročilu se je zavzemala za vzgojo slepe dece, za mladinsko sodstvo, za zaščito nezakonskega otroka in iskanje očetovstva.

Prirojeni smisel za pravičnost vzposablja Plamínková za pravnico v polnem smislu besede. Češka juristka dr. Králová-Horáková, predsednica pravne komisije v Nar. ženski radi, piše v jubilejnem zborniku o izrednih pravnih možnostih Plamínkove in obžaluje, da v dobi, ko se je Plamínková šolala, žene še niso mogle študirati prava; prepričana je, če bi si bila izbrala ta študij, bi bil danes med nami pravnik s takimi možnostmi, kakoršne daje v redkih primerih le malokatera doba. Plamínková ne pozna ozkosrčnosti, za katero boleha toliko pravnikov-profesionalcev, ki skozi črke in paragrafe ne vidijo potreb dejanskega življenja. V neštetih primerih je že dokazala svoj nazor, da današnjega življenja ne morejo upravljati tisti pravni predpisi, ki koreninijo v načelih in dogajanjih preteklih časov.

Vse javno delo Plamínkove preveva globok etičen čut, ki se kaže tudi v njenem per esu. Njeni članki, eseji, govori so ohranili aktualnost in življenjsko pomembnost tudi po dolgi časovni oddaljenosti. Plamínkova je v vsem svojem delu vedno enotna in logična, povsod se razodeva enotna linija v nazorih in presojanju. Njeno publicistično delo obsega: članke v domačem in inozemskem časopisju, še ne natisnjena predavanja in izjave s shodov in zborovanj v domovini in po drugih državah, ter samostojne brošure, katere so večinoma izdale ženske organizacije.* Celo vrsto problemov je obdelala tudi v časopisju svoje stranke, v glasilu učiteljic, katerega je več let urejevala, v Ženski Radi, bodisi s samostojnimi članki ali z uredniškim delom, posebno v zadnjih letih, ko se je tudi na Češkem pojavila gonja proti ženskemu pridobitnemu delu in je treba neprestano ščititi pridobljene pravice. Sodelovala je tudi pri sestavi velike češke Enciklopedije.

* Svoji k svojim, Moderní žena, Žena v demokracie, Občanska ravnopravnost žen v republike československé, Politickoprávní postavení ženy v republike Čs., Hospodářské a socialní postavení žen v republike československé, Učitelka — žena — člověk, O pravu vdáných žen na vydělečnou práci.

Da je dobilo celotno delo Plamínkove priznanje najvišjih političnih krogov v inozemstvu, dokazuje odlikovanje, katero je prejela od predsednika francoske republike in od pokojnega jugoslovanskega kralja Aleksandra I.

V svojih člankih in predavanjih je razvijala kot temeljno smernico ženskega napredka tudi vprašanje družine. „Žena-mati izpolnjuje socialno službo, daje potomstvo, daje bodočnost narodu, zato mora biti žena-mati pod zaščito države in naroda; treba jo je podpirati pri izpolnjevanju njene visoke službe. Zato je potrebno zavarovanje vseh žen-mater brez razlike socialnega položaja; mati mora na starost dobivati penzijo, v dobi dojenja prispevek za izboljšanje hrane, pozneje za odgojo dece. Ako pa postane žena radi materinstva nesposobna za delo, tedaj mora dobivati penzijo kot invalid... Žena je najbližji tovariš možu, zato morata razumeti psihologijo drug drugega, uvaževati medsebojne interese in si pomagati. ... Tudi družina mora biti ustanovljena na vzajemni ljubezni, na spoštovanju moža in žene kot popolnoma enakopravnih poedincev.“

* * *

Kako je pa ta velika in vedno z javnimi skrbmi zaposlena žena doživljala svojo osebno žensko usodo? V knjigi „Führende Frauen Europas“ pravi sama: „Po možu, ki je stopil v moje osebno življenje, sem se zavedla nezdravega in nesmiselnega pojmovanja o ženi, kakoršno si je ustvaril mož v teku dolgoletnih tradicij... V veliki ljubezni, s katero hoče mož imeti ženo le zase, se zdi, da ji privošči vsega: časa za slikanje, za študij, toda njeno resnično zanimanje sme biti samo mož, ker ne trpi, da bi žena istočasno posvečala misli tudi drugim ljudem ali da bi bila notranje svobodna in samostojna. Samoposebi je umevno, da žena nekaj časa to „sladko suženjstvo“ prenaša, toda kmalu se mu iztrga. Mislim, da ni pot žen in deklet danes več tako težka in se jim ni treba več tako brezupno boriti za popolno razumevanje moža. Danes si pač večina deklet gradi življenje najprej neodvisno od moža in se potem tudi v zakonu ne dajo motiti. Me pa smo še verovale v poslednjo enotnost.“

Svoj životopis v omenjeni knjigi pa zaključuje s prepričanjem, da bodo tudi žene razumele, „da danes žene ne pripravljajo bodočnosti človeštvu in narodu samo s svojimi otroki, temveč tudi s tem, kako pripravljajo svet in življenje za otroke.“

Plamínková je svečenica ženskega pokreta, kakor prava duhovnica se je z dušo in telesom posvetila tej duhovni službi za ženo in se popolnoma odrekla osebnemu izživljanju. V politiki in zasebnem življenju, doma in v inozemstvu, podnevi in ponoči, celo v boleznih so vse njene misli pri delu za ženo kot sestavnem delu družbe. Celo svojo zunanost goji kakor prava vestalka v službi ideje. Ker pa njena ideja ni zaprta v tihem svetišču, ločenem od sveta, ampak živi sredi živega življenja, zato ne more biti njena svečeniška obleka enolična halja, ampak toaleta ceste in dvorane, dnevna moda. Ob vsakem javnem nastopu se pokaže kot svetska dama z vso eleganco. Ni je utrujenosti, ne boleznih, ne časovne nujnosti, da bi si ne dobila

trenutka za izpopolnitev toalete. Neoporečen zunanji nastop v svetu ji je neobhodno potreben okvir globoki in jasni ideji. Kakor prava svečenica in apostolica ima tudi Plamínková vdane somišljenice, ki bi šle zanjo v ogenj. Njena zvesta sodelavka M. Štefanová piše: „Dan, ko sem spoznala Plamínkovo, pomeni preokret in obogatitev mojega življenja. Šele od tistega trenutka sem začela živeti nečemu in sem našla smisel življenja.“

S svečeniško vdano službo ženskemu pokretu, s prikupljivo zunanostjo, z globoko etično in socialno osnovo svojih nazorov ter z znanjem svetovnih jezikov se je približala ženam vsega sveta. Na povabilo ženskih organizacij je priredila predavanja in konference pod Zedinjenih državah, na Danskem, Francoskem, v Španiji, Belgiji, Luksemburgu, Svici, Kaliforniji, pri nas, na Bolgarskem. Plamínková prinaša vsem zdravega svežega duha in poguma za novo delo. Njena beseda gre kakor nauk velikega apostola do srca vsaki ženi, pa tudi vsakemu nezakrknjenemu možu, brez razlike stanu, narodnosti in izobrazbe. V tem je dokaz, da je ideja, za katero živi, življenjsko in etično upravičena.

Apostolico občečloveške ženske ideje senatorico Františko Plamínkovo pozdravlja tudi jugoslovanska žena s hvaležnostjo in priznanjem ter ji iskreno želi, naj bi ji bila šestdesetletnica ona postaja, od katere se vije še dolga in polna pot v življenje in delo.

Položaj srbske žene v srednjem veku

Olga Grahorjeva

Konec

Oglejmo si najprej položaj dekleta v domači družini. V Grblju je očetova oblast nad družino absolutna. Najbolje se da še primerjati oblasti starorimskega „pater familias“. Materialno so otroci popolnoma odvisni od očeta. Ako sin ali hči kaj iz hiše proda, jih oče na selski skupščini javno pretepe. Oče ni tu le edini varuh skupnega družinskega imetja, temveč tudi tožnik in vršilec kazni. Avtoriteta staršev je zavarovana s kruto kaznijo, kakor se sploh ves zakonik odlikuje po surovih kaznih. Kdor bi udaril očeta ali mater, naj se mu ona roka pred narodom odseka. — Glede poroke ima glavno in edino besedo oče. Vsak odpor dekleta proti njegovi volji je nekaj nečuvenga, nemoralnega in nepoštenega. Čl. 66. pravi: Koja bi se djevojka odrekla vjenčati mladiča, za kojega su se roditelji vjerali, da se ne samo bestidna, nego i nepoštena medju drugaricama i u narodu smatra.“ Torej je lastna želja glede bodočega zakonskega druga nedostojna. Na take stvari dekle ne sme misliti, in ker je oče kot glavar družine smel zastaviti svojo besedo za hčer, stori ta, ako ga potem postavi na laž, nekaj nepoštenega. Sicer tudi sin nima dosti boljšega položaja nasproti očetu. Tudi sina lahko oče zaroči, ne da bi ga sploh vprašal, in ako se sin brani, ga oče lahko razdedini. Prav tako ga lahko razdedini, ako se je proti očetovi volji poročil. Vendar lahko pozneje dobi roditeljski blagoslov. Rop dekleta je prepovedan pod globo 50 cekinov. Žal, nimamo nikakih podrobnejših podatkov o tem, ali se mora dekle, ki se je dalo ugrabiti, vrniti k očetu, ali se lahko poroči z roparjem, ali jo zadene kaka kazen, ako je bila z roparjem v dogovoru, itd. Za časa zaroke je dekle fantu nedostopna, niti videti se ne smeta. Prav tako kakor dekle, ki bi se branila, poročiti se z ženinom, katerega so ji namenili starši, se smatra za „bestidno i nepošteno“ tudi nevesta,

ki se od zaroke do poroke ne skriva pred zaročencem, in ženin, ki bi se dotaknil neveste, „da ne bude medju poštene ljude“. Najhujši pa je čl. 15. „Koji bi mladič i mladica u vrijeme vjeridbe zgrješili, to je, da ostane z njim bredja, da bratstvo djevotčino kamenuje djevojku, a djetičino — djetiča.“ (djetič — fant). Zakaj naj se v tem primeru izvrši smrtna kazen, ki je sicer ves zakonik ne omenja, ostane popolnoma nerazumljivo, tudi ako bi lahko ta člen razumeli tako, da ne gre za dva, ki sta med seboj zaročena, temveč vezana drugje. Smrtno kazni namreč ni niti za zakonolom. V nobenem drugem zakoniku ali štatutu ne najdemo ničesar podobnega.

K poročnim običajem spada končno tudi čl. 53.: „Koja djevojka ostane sirota iza oca i matere i kad bi je našla sreča da se uda, da joj selo učini orač oko svadbe i dočeka svatove.“ Videti je, da je bila za siroto redka sreča, da bi se bila poročila.

V kratkem dukadjinskem štatutu nimamo takih podrobnih podatkov o običajih pred poroko. Čl. 15. prepoveduje „preprosiiti djevojku“ — nekomu vzeti že namenjeno nevesto. A to je pač — kršitev pogodbe. Samo iz člena o posilstvu, o katerem bom govorila pozneje, izvemo nekaj o tem, kdo odloči, s kom se ima dekle poročiti. Tam stoji: „Ako je izvršio silovanje a djevojka i njena familija i pleme neće da ga uzmu za muža djevojci —“ Torej odloča nekaj dekile sama, njena družina in vse pleme. Iz tega lahko sklepamo, da ima tudi dekile nekaj besede zraven, drugič pa, menda sploh ne odloča absolutna oblast posameznika — očeta — temveč odloča v važnih vprašanjih pleme.

Poroči se dekile torej ne po svoji volji, temveč v Grblju po očetovi volji, v Dukadjinu po odločitvi družine in plemena. V zakonu je grbaljska žena materialno popolnoma odvisna od moža. Čeprav sodeluje pri skupnem gospodarstvu, nima nikake pravice, samostojno razpolagati s tako nastalim imetjem. Čl. 110. določa: „Koja bi žena krijući od svoga muža što iz kuće ukrala, i prodala, da izije ili popije, da joj se uho ili vrh nosa odsjeće i da se po grdlu poznavá.“ Torej je edini lastnik vsega imetja mož, in žena k r a d e, ako kaj vzame v njegovi hiši. Tudi to spominja na najstarejše rimsko pravo, ki pa je bilo že zgodaj reformirano, češ, da postane žena vsled skupnega življenja tudi nekako gospodarica nad moževim imetjem. Praktični pomen tega člena je seveda, ščititi skupno imovino pred zapravljanjem žene, zanimivo je le, da ni nobenega člena, ki bi jo varoval pred zapravljanjem moža.

Nasproti otrokom ima mati, vsaj po besedilu členov, enako stališče ko oče: „Ko bi udario oca ili mater,“ „ko ugrabi djevojku bez dogovora očina i materina“ itd. Vendar nam gornji zakon priča, da so sicer otroci po 4. božji zapovedi bili dolžni spoštovati mater, ne pa mož, da bi spoštoval ženo, in stališče otrok, posebno sinov do nje, je moralo potem nujno biti drugačno.

Kot vdova mora žena počakati z novo možitvijo leto dni, mož samo pol leta.

Zakoni, ki ščitijo čistost zakona, so zelo strogi, in sicer za oba. Ženo, ki po „čistom svjedočanstvu ili očevidnu“ greši, mož požene iz hiše „ošišane glave, ferzana nosa i bez jednog uha“. Tudi tu, kakor v Žiči, nastopa mož kot tožnik in izvršilec kazni. Mož, ki greši z drugo ženo, plača knežini globe 25 cekinov in do smrti ne sme sedeti v skupščini — izgubi torej nekako svoje politične pravice. Zanimiva je razlika v pojmovanju zakonolomā. Žena z njim žali predvsem moža in on jo kaznuje. Mož menda žene ne žali, ona sploh ni omenjena; pač pa žali javno moralo in ograža lastnino drugih možkih. Zato ga kaznuje knez in občina.

Zanimivo je, da pozna grbaljsko pravo tudi že zakon proti odpravi plodu. Katero dekile ali žena ubije otroka ali ga odpravi, plača Grblju globe „za pol mrtve glave“. Torej se kaznuje njeno dejanje ne z moralnega stališča, temveč kot škoda, prizadejana občini. Globa za umor je ostanek običaja krvne osvete, ki se je pozneje omilila tako, da se ubijalec odplača z določeno odškodnino: toliko za moža, toliko za ženo, za otroka polovico. Da je občina tudi sicer smatrala otroke

za dobrotno, je videti tudi iz določila glede najdenčkov. Kdor najde živega dojenčka in ga ne varuje, dokler se izve, čigav je, plača občini 12 cekinov. Ako bi se ne izvedelo, čigavo je dete, se smatra za nezakonsko. Kdo poskrbi potem zanj, ni povedano, toda menda smemo sklepati, da je to storila občina.

Dukadjinski zakon nima tako jasnih določil glede stališča žene v zakonu. Ima le zakone za posebne slučaje. Ako mož odide na vojno, ga mora žena čakati, dokler se ne vrne, ali dokler ne dobi „siguran glas da je poginuo“. Ker ni nobene časovne omejitve, je lahko marsikatera žena tako prečakala vse svoje življenje, ker je bilo v nemirnih časih in pri slabih potih precej težko, dobiti sigurna poročila. Ako mož umre ali ženi uide, se sme žena nanovo poročiti. Zanimivo je predvsem, da se sme tudi zapuščena žena nanovo poročiti. Zanimiva so tudi določila glede otrok. Žena, ki se nanovo poroči, nima pravice do otrok iz prvega zakona, dokler še živijo bližnji sorodniki njenega moža. Otroci morajo ostati pri teh sorodnikih. To je še ostanek stare plemenske ureditve. Otroci spadajo v ono pleme ali bratstvo, kamor spada oče. Ako mati s poroko stopi v drugo pleme ali bratstvo, izgubi s tem pravico do otrok. Samo ako ni več živelih sorodnikov očeta, pripelje mati otroke s seboj v novi zakon in „dužan je novi domačin primiti i hraniti decu svoje žene kao svojcu.“

O telesnih kaznih ne najdemo v dukadjinskem zakoniku ničesar. Ako žena prelomi zakon, se sme mož od nje ločiti. Ali se sme tudi žena od nezvestega moža, ni povedano. Posilstvo žene se smatra enako umoru, čl. 41: „Koji siluje ženu, plača krv“. Ako je bila dekle: „Ko obesčasti djevojku, pa ma to bilo i po njenoj volji, mora je uzeti za ženu. Ovo važi i tada, ako je silom djevojku obesčastio.“ Le da v takem slučaju dekle seveda ni primorana ga vzeti za moža. Tedaj nasilnik „potpada pod krvnu osvetu, kao da je učinio ubistvo ili ma kako opasno delo“. V takem slučaju plača 12 kesa in njegovo pleme ga mora predati na milost in nemilost dekletovemu plemenu. Ta kazen je ista kakor za umor gosta. In gost je bil Dukadjincem svet, njegov umor najhujši zločin. Vidimo torej, da je spadalo posilstvo dekleta med najhujše zločine.

Ekonomski položaj žene nam ostane v obeh občinah precej nejasen. V Grblju vemo, da ni imela žena nikake pravice, razpolagati z moževim imetjem. Prav tako redoma dekle ne more podedovati po očetu, dokler ima še brate. Samo ako ni moških sorodnikov, delijo dekleta imetje kakor bratje. Vendar pa ima žena pravico napraviti oporoko in je sin pod kaznijo dolžan, izvršiti jo. Torej je vendar tudi žena morala imeti kaj svojega imetja. Tu moramo misliti pač predvsem na doto, čeprav ni v celem zakoniku nikjer omenjena. K ureditvi dedovanja spada določilo, da mož, ki ima samo hčere, ne sme nikogar posinoviti brez njihovega pristanka — saj jim gre za dediščino. Sem spada tudi čl. 11., ki prepoveduje moškemu in ženskam prosjati izven Grblja. Ako bi se to vendar zgodilo, plača beračevu bratstvo globo 50 cekinov. Iz tega lahko sklepamo, da je bilo bratstvo po zakonu obvezano, skrbeti za obubožane ali onemogle člane, moške in ženske. O ekonomskem položaju dukadjinske žene sploh nimamo v statutu ničesar povedanega.

Stališče žene v javnosti je bilo precj različno v Grblju in Dukadjinu. Grbaljska žena v hiši ne uživa nikakega ugleda, še manj pa v javnosti. Čl. 4. pravi kratko in jedrnato z ozirom na krvno osvetlo: „Dviye glave ženske za jednu glavu mušku.“ Torej je žena vredna polovico moža. Razen tega se zdi, da tudi žene niso bile izvzete iz krvne osvete, kakor je bilo sicer običaj, tudi v Dukadjinu in baje tudi še dandanes v onih krajih, kjer krvna osveta še ni izginila. Kot priča ima žena še manjšo vrednost. „U svjedočbi i u kletvi sudismo, da budu valjati tri ženske za jednoga čovjeka“. Torej ena tretjina. V Grblju se da ženina vrednost kar matematično izračunati. Najbolj pa nam čl. 68.—71., dokazujejo, da so Grbljani smatrali žensko za nekako nižje bitje, katerega glavne odlike so pokornost in skromnost. Po teh členih se mora ženska umakniti moškemu s poti, in sicer na levo,

drugače dobi ukor. Tudi ako bi žena predla, se mora moškemu umakniti; ako pa ga prepozno opazi, se mu mora pokloniti. Ako moški sreča popa ali se z njim razgovarja, mu mora poljubiti roko. Žene in dekleta pa naj pozdravljajo vsakega moškega, ki začenja nositi orožje, „kao ljudi popove“. Torej tudi starejša ženska vsakega mladeniča, če le nosi orožje. Z druge strani je moškim prepovedano se dotakniti tujih žesk. Kdor to stori, „da plati kao prestupnik ljudskote globe svemu Grblju 4 harljera vina.“ Tudi tu ne dobi odškodnine razžaljena ženska, temveč „ves Grbalj“.

V dukadjinskem statutu takih določil o ženinem vedenju proti moškim nimamo. Pač pa nam nekateri člani v zvezi s krvno osveto dokazujejo: 1. da se pred ženami krvna osveta ustavi, in 2. da ima žena nalogo, nastopiti nekako kot element miru pri moških sporih. Čl. 43. pravi: „Niko ne sme gadjati onoga, koji se stavi pod zaštitu ženske. Ne sme ga u tom slučaju gadjati ni njegov krvnik. Ono drži i ako je ta ženska iz plemena, koje je z njenim stičenikom zakrvljeno.“ Po naslednjem členu „Ovo važi i za stranca ma koje vere i narodnosti.“ Tujec je v onih nemirnih časih pogosto bil sprejet kot sovražnik, dokler ga ni kdo sprejel kot gosta. Gost postane sakrosankten. To nalogo — sprejeti tujca za gosta in ga ščititi, mu dati nekako domovinsko pravico v plemenu in mu zagotoviti njegovo zaščito — ima torej v Dukadjinu žena. Nastopa v teh primerih nekako kot zastopnica plemena. Da se je gost smatral začasno za člana plemena, dokazuje čl. 46.: „Ako bi gadjao ko od plemenika žene, koja putnika štiti, samo pleme dužno je kazniti krivca, ako je to bio stranac, ili platiti krv onome plemenu, iz kojeg je ubijeni“ in 46.: „Koji gadja stičenika, pleme, iz kojeg je ženska, mora se svetiti za krv ili pokušaj, kao da je to bio jedan iz samog plemena.“ Vsekakor po vsem tem ne moremo odreči dukadjinski ženi neke važnosti tudi v javnem življenju njenega plemena. Čeprav tudi tu žena ni enaka moškemu, jo vendar spoštujejo in — kakor smo videli pri posilstvu — ščitijo. Toda Dukadjin je bil bolj izjema in Grbalj bolj značilen za položaj srbske žene.

Vobče lahko rečemo, da je žena v srednjeveški Srbiji, kakor tudi drugje v svetu v primeru z možem nesvobodno, na vseh straneh omejeno bitje, ki je v vsem odvisna od moških, s katerimi živi, od njihove dobrote ali zlobe. Najvišje odlike žene so: pokorščina, skromnost in čistost, ki gre do popolne spolne brezčutnosti. Potem uživa nekako spoštovanje in zaščito cerkve in države. Ako pa stopi le malo iz svojega ozkega kroga, jo zadene javno zasramovanje ali občutna kazen, ki je navadno hujša kakor kazen njenega sokrivca — moža, ali moža, ki je storil isto. Zapostavljena je možu povsod, tudi tam, kjer se to ne da opravičiti z nobeno dejansko potrebo. (N. pr. da mora v vseh primerih vdova ali žena blazneža dalj čakati na ponovno poroko kakor pa mož, in podobno). Vidimo torej vseskozi sliko popolnoma moške kulture, v kateri je žena vredna le toliko, kolikor koristi moškemu: zanj je sredstvo, da udobno živi, da živi fizično normalno življenje in da pride do zakonitega potomstva.

V vsem tem je torej ženin položaj v Srbiji v glavnem podoben ženinemu položaju drugod. Saj se je Srbija do prihoda Turkov razvijala normalno. Prihod Turkov seveda ni izboljšal ženinega položaja. Orientalsko pojmovanje njene manjvrednosti ga je poslabšalo. Ostala je v popolni odvisnosti od moža. Šele zadnjih sto let po osvoboditvi izpod turškega jarma se je izboljšal tudi položaj srbske žene. Po mestih je že dosegla izobrazbo in samostojnost kakor moški in kakor žene v drugih evropskih deželah. Na kmetih se pa stari običaji še precej držijo. Tu bo treba še mnogo izobraževalnega dela pri moških in ženskah, da se bo končno srbska žena popolnoma osamosvojila.

Ali naj se žene bavijo s politiko ali ne?

Olga Grahorjeva

Pr eden odgovorimo na to vprašanje, si moramo biti na jasnem, kaj je prav za prav politika. Pri nas in tudi drugod se ta beseda navadno rabi v smislu dnevne ali strankarske politike, in politik je človek, ki zastopa določeno stranko z določenim programom. Kakor vemo, postane te vrste politiku stranka pogosto važnejša od države; namesto da bi razumel, da mora stranka služiti državi kot skupnosti vseh državljanov, pride do tega, da naj država služi stranki, in se zato stranka, kakor hitro pride do moči, identificira z državo. Pri tem ima seveda politik, katerega stranka pride do oblasti, tudi osebne koristi — vplivna in dobro plačana mesta, možnost lahkega bogatenja. Posledica takega pojmovanja politike pri politikih samih in pri javnosti je pogosto — korupcija. Zato so nastale znane besede, da je politika umazana, da se pošten človek ne sme spustiti v politiko, ker bi se umazal itd.

V resnici pa je seveda tako pojmovanje politike — kot koristolovstva določene skupine ljudi, najsi se že imenuje stranka ali ne, ter politike kot eksponenta take skupine — silno enostransko in nepravilno. Seveda je tudi taka politika, a je popolnoma zgrešena. V resnici je politika vodstvo in upravljanje vse države na zunaj in na znotraj. Saj govorimo tudi o „socialni politiki“ kot ureditvi socialnih vprašanj, o „gospodarski politiki“ kot ureditvi gospodarstva, o „komunalni politiki“ — reševanju občinskih zadev, itd. In če bi tudi lahko kdo trdil (čeprav napačno, kakor hočem pozneje pokazati), da se naj žene ne vmešavajo v pogosto umazano mešetarjenje z glasovi in mesti, vendar ne more nihče trditi, da bi se ne smele brigati, n. pr. za socialno in gospodarsko ureditev države, v kateri žive.

Zdaj pogosto lahko slišimo po ženskih društvih skoraj prestrašeno zatrjevanje: ne, ne, naše društvo ni politično, politika ne spada v naše področje, s političnimi vprašanji se ne smemo baviti, naše društvo je zgolj stanovsko, ali dobrodelno, ali kaj že. Poglejmo, ali to drži.

Naloga stanovskega društva je pač, ščititi poklicne interese svojih članic. Ako so te članice nameščenke države, banovine ali občine, zavise njih poklicni interesi naravnost od ministra dotičnega resora, od banske uprave ali občinske uprave. Ako so privatne nameščenke ali delavke — od celotne finančne, gospodarske in socialne politike države. Prav tako so gospodinje in kmetice odvisne od trgovske, gospodarske, finančne politike države. Iz navedenega je dovolj jasno, da so prav stanovski interesi žene, tako kakor interesi moža odvisni od — politike; in ako stanovsko društvo trdi, da se mora baviti samo z zaščito interesov svojih članic, ne pa s politiko, je to bistveno protislovje. Ako bi žene sedele v ministrstvih in imele svoje zastopnice v parlamentu, bi najbrže ne prišlo do redukcij plač, ki so za žene tako krivične in ki so še vedno v veljavi. Zakoni o zaščiti mater in otroka, ki so prav pri nas zelo moderni, se ne izvajajo, ker se

moški, povsem naravno, zavzemajo bolj za stvari, ki so n jim bližje in ker ženske nimamo nikjer besede. V Ljubljani n. pr. doslej nimamo modernega, javnega otroškega igrišča, na stavbo poliklinike čakamo že mnogo let, itd. Mnogo je stvari, za katere bi se žene bolj zavzele ko moški, ker bolj neposredno čutijo njihovo potrebnost.

Mogoče bo kdo rekel, da se ženska društva za take stvari itak zanimajo, le za „pravo“, golo politiko ne. To je res, a da je to stališče napačno, smo se že v praksi lahko prepričale — koliko zaležejo vse one večne rešitve, peticije, intervencije? Zavedati se moramo, da ni mogoče nobenega dela politike, t. j. državne uprave, izločiti iz celote, temveč da eno zavisi od drugega. Naše gospodarstvo zavisi prav toliko od drugih držav, s katerimi smo v stiku, kakor od nas samih, torej tudi od naše zunanje politike. Notranja politika, trgovstvo, finance, socialna politika, — vse to je tako tesno povezano med seboj, da koncem koncev vsak korak kateregakoli naših politikov in državnikov prizadene v eni ali drugi obliki nas same — prav nas. Tega se pri nas vse premalo zavedamo — da politika ni stvar nekaterih ambicioznih in častihlepnih ljudi, niti ne samo strokovnjakov, najsi so še tako pošteni in zmožni — temveč naša, ker gre za naše interese in bodočnost naših otrok.

Najbolj pereča vprašanja našega časa so pač — vprašanje vojne in miru ter brezposelnost, gospodarska kriza. Tudi pri teh vprašanjih, posebno kadar gre za vojno ali mir, se pogosto sliši po ženskih društvih, da so to „politična“ vprašanja, s katerimi se ta društva bojda ne smejo baviti. Seveda so to res politična vprašanja. Brezposelnost pa že sedaj uničuje velik del našega prebivalstva. Rodbina razpada, otroci umirajo od oslabeledosti ob najmanjši boleznii ali odraščajo bolni, rahitični, tuberkulozni. Njihove duševne lastnosti se ne morejo razvijati, velik del naše naravne inteligence gre ob pomanjkanju hrane — v nič. Prav gotovo je tudi to problem, s katerim se morajo baviti i stanovska i dobrodelfna društva. Toda vedeti morajo, da se brezposelnost ne da odpraviti, komaj omiliti, s še tako požrtvovalnim delom posameznih skupin, marveč da je to problem, ki ga je treba rešiti v celoti, ki se ga mora lotiti vsa družba, niti ne samo v naši državi, temveč v vseh državah. In pri tem delu ne sme manjkati žensk.

Mislím, da ne more nihče prepričati katerikoli skupini moških ali žensk, da se bavijo s takimi vprašanji. Ženska društva so lahko nepolitična v toliko, da niso strankarska, da ne pripadajo določeni stranki, niso vezana na določen strankin program. To pa ne sme biti izgovor zanje, da se ne bi bavila s temeljnimi, bistvenimi vprašanji našega časa, češ, da so politična.

Treba je pomisliti, da žene nimamo še nikjer zastopstva v naših upravnih telesih, da naše zakone delajo, tolmačijo in izvajajo moški. To žene prav dobro občutimo. Zato je nujno, da zahtevamo tudi zase volilno pravico in zastopstvo v občinskih in banovinskih svetih ter v narodni skupščini, in pravico do izvrševanja vseh poklicev. Seveda so tudi žene razcepljene po svetovnih nazorih, in kakor hitro dobimo politične pravice, se bo to poka-

zalo še bolj kakor zdaj. A to nič ne škodi. Žene imamo vobče več smisla za vsakdanje potrebe, za one važne malenkosti, ki jih moški tako radi pozabijo, predvsem pa več zanimanja za žive konkretne stvari in za človeka, manj za abstraktne teorije. Važno je, da pride v javnem življenju do izraza tudi ženski način mišljenja. Saj ne moremo trditi, da bi zgolj moška politika rodila doslej prav sijajne uspehe. Važno pa je, da žene v svojih nazorih ne capljamo za svojimi očeti, fantji ali možmi, delodajalci ali spovedniki, temveč da mislimo same. Samo potem bo mogla naša udeležba v javnem življenju prinesiti koristi nam samim in vsej skupnosti, v kateri živimo. Tu pa imajo ženska društva važno nalogo: vzgojiti žene, da mislijo same zase brez moškega vodstva in nadzorstva, ter da se nauče zanimati in skrbeti za vsa važna vprašanja našega časa — brez strahu pred „politiko“.

V spomin Ivanu Vrhovniku

P. Hočevarjeva

V letošnjih prvih pomladnih dneh je umrl Ivan Vrhovnik, duhovnik, delavec, glasnik visoko pojmovane ljubezni do svojega rodu in zemlje. Velika je bila njegova ljubezen.

Ljubil je svoje domače mesto; zato je proučeval zgodovino Ljubljane, objavil obsežen spis „Trnovska župnija“ in veliko število lokalno zgodovinskih razprav.

Ljubil je slovensko zemljo; zato je napisal „Zgodovino fara Ljubljanske nadškofije“ ter sodeloval kot ugleden znanstvenik pri „Izvestjih muzejskega društva“, pri „Glasniku muzejskega društva“ in drugod.

Ljubil je slovensko književnost; zato je priredil in izdajo korespondenco Simona Gregorčiča in napisal več slovstvenih razprav ter urejeval mladini „Kraljeviča Marka“.

Ljubil je ves slovenski narod; zato mu je ustanovil „Družbo sv. Cirila in Metoda“, urejeval njen „Vestnik“, koledar in „Slovenski Branik“.

Ljubil je Jugoslavijo; zato je delal in molil zanjo že takrat, ko je še živela samo v naših željah in nadah.

Ljubil je tudi slovensko ženo in je bil nenavadno večš poznavalec njenega književnega, narodnega in socialnega dela.

Med njegovimi zvestimi prijateljicami so bile mnoge naše delavke, ki so često zahajale k njemu zato, da so v pogovoru s sivolasim starčkom doživljale toploto in iskrenost poštene duše, obravnavale ž njim položaj obmejnih bratov ter presojele obče literarne in kulturne dogodke.

Bil je tudi naročnik Ženskega Sveta od prve številke. Dober mesec pred njegovo smrtjo mi je neki naš zgodovinar pripovedoval, da mu je tiste dni Vrhovnik šaljivo rekel: „Letos sem pa odpovedal celo ženski svet, saj je čas, mislim, da se pri osemdesetih letih že lahko odpovem ženskam!“

Nasmejala sem se pri teh besedah, globoko v srcu pa se mi je zbudil otožen občutek: izgubila sem nevidni duhovni stik s človekom, katerega nisem osebno poznala, a sem se vsakokrat, kadar me je pot zanesla v Trnovo, spomnila, da živi tu blaga duša, ki je v sorodstvu z vsemi, kateri iščejo ideale v kulturnih in etičnih dobrinah.

To njegovo sorodstvo in pokroviteljstvo sem čutila že v dijaških letih. Narodni svečenik Ivan Vrhovnik je bil probujajoči ženski mladini kakor daljna, vzvišena zvezda vodnica in zavetnica v prvih duhovnih viharjih.

Bilo je leta 1907. V šoli smo imele ročno delo, zunaj v mestu pa ožje županske volitve. Kako nepopisno dolgi sta bili tisti dve uri!

Naš letnik je bil prva ženska generacija, ki se je začela zavedati, da smo študentke, da se smemo in moramo zanimati za vsa tista vprašanja, ki so tvorila program izvenšolskega dela takratne najresnejše srednješolske in akademske omladine, narodno-radikalnega dijaštva: samoizobrazba po tajnih srednješolskih društvih, zbiranje knjig in ustanavljanje ljudskih knjižnic po obmejnih krajih, manjšinsko delo sploh, zanimanje za politiko kot narodnostno borbo, učenje slovanskih jezikov, upanje na razpad Avstrije in vstajenje Jugoslavije, proučevanje Ibsena, Nietzscheja, Bebela, Tolstega, Masaryka, Drtine, Keyeve... Ah, koliko smo znale! In tolikokrat sem premišljevala v šoli: Le čemu čitamo Mino von Barnhelm, Die Räuber, Egmonta, — ali profesorji ne vedo, da so na svetu tudi drugačne knjige: Nora, Brand, Vstajenje, Jahrhundert des Kindes... Takega šolskega čtiva so si želele naše mlade duše, ki so si skrivaj iskale poti v slovenski, slovanski, severni, moderni miselni svet. Na svojih tajnih setankih v Mestnem domu smo proučevale moderno ženo, ki mora biti izobrazena za poklic, ki mora imeti vse državljanske pravice, ki se mora zavedati vseh dolžnosti, ki mora kot žena biti možu tovarišica tudi pri javnem delu, ki mora vzgajati svoje otroke v narodnem duhu, ki se mora kot gospodinja zavedati gesel: Svoji k svojim, Mal položi dar domu na altar. Naša „emancipirana“ žena je morala biti strogo moralna, v dijaku je morala videti samo tovariša in sobojevnika za vzvišene ideale, alkohol, cigarete in lišp so nam bile temne strani „emancipirane“ žene.

Zanimanje za volitve je bilo v skladu z našo ideologijo. Na eni strani Ivan Hribar, predstavnik protiavstrijske slovanske in napredne misli, na drugi nasprotna slovenska stranka združena z Nemci. Po cesti vrvenje, nemški lepaki s priporočanjem Hribarjevega nasprotnika... razburjenje, ogorčenje — v šoli pa ročno delo! Koliko šivank se nam je zlomilo tisto popoldne, koliko prejice pošlo, koliko naprstnikov pogubilo, — sami izgovori, da smo smele hoditi kupovat, ne, gledat, kaj pravijo vesti iz volišča. In ko nas je končno vendarle šolski zvonec rešil nestrpnosti in smo planile na cesto, smo zaslišale „Hej Slovani“ in zagledale navdušen sprevod. Uvrstile smo se za dijake — prvikrat je šla tudi slovenska študentka v javnost — in manifestirale smo za značajnega slovenskega župana. Sprevod se je ustavil pred trnovskim župniščem. Pri oknu se je prikazal Ivan Vrhovnik — njegov pozdrav se nam je zdel kakor blagoslov, posvečenje naše ideje. „Vrhovnik

ni tak, kakor so drugi duhovniki, ne odobrava paktiranja z Nemci, on razume tudi mladino, živi za Ciril-Methodovo družbo — ni pijanec kakor nekateri drugi „napredni“ duhovniki — ne, Vrhovnik je naša zvezda vodnica.“

Sprevod se je vrnil, pred Narodnim domom smo se razšli. Obljubile smo druga drugi, da gremo takoj domov. In smo šle, zato smo šle, da bi nam ne mogel kdo očitati slabih namenov. Drugo jutro pa so bile v nekem dnevniku klevete o nas. Tudi v šoli ni šlo vse gladko. Vest pa nam je bila čista in misel ponosna, da trpimo za pravo idejo. Kajti pozdrav Ivana Vrhovnika je bil bodrilo našim mladim dušam, ki so še pohlevno in vdano verovala v Boga in strogo ločile vzvišenost evangelija od strankarske politike. In ko so se pozneje pričeli viharji v našem miselnem svetu, boji med tradicijo in novimi svetovnimi nazori ter so naše krotke duše med dvomi, zmotami visele, smo se v mislih zatekale k liku Ivana Vrhovnika, k tisti pojavi na oknu: on je sam duhovnik, neoporečno moralen, pa je blagoslovil novi pokret delavne mladine — ne strašimo se te poti, ne bodimo malodušne.

V različne smeri so šle pozneje naše poti, marsikatera se ni več sešla s potjo Ivana Vrhovnika, toda misel nanj je bila vedno kakor svetla iskra iz mladostnih spominov, kakor topel odsev nekdanje zvezde vodnice.

Med sarajevskimi ženami

Angela Vodetova

Nekatero naše javne delavke smatrajo kot zelo važno sredstvo za širjenje idej svoje organizacije ter dviga njenega ugleda prirejanje predavanj po članicah sestrskih društev iz drugih krajev. Prav iz tega razloga je odbor sarajevskega ženskega pokreta vztrajal na svojem ponovnem vabilu, naj pridem predavat o temi, ki bi bila aktualna zlasti za današnjo delovno ženo. Zedinile smo se na naslov „Žena pred novimi vidiki — s posebnim ozirom na vpliv fašizma“. Še predno je doseglo žensko gibanje svoj smoter — popolno enakopravnost z možem — je že začelo izgublјati postojanko za postojanko. Politične pravice, pridobljene v boju, ki je trajal desetletja, ginejo. A bolj kot to izgubo občuti delovna žena ogražanje svoje eksistence. Najbolj nenaklonjen ji je pač fašizem, kar pričajo izkušnje po raznih državah. Danes preplavlja fašistična miselnost ves svet. Kako jo sprejema žena?

To vprašanje zadeva delovno ženo v vseh področjih, zato je sarajevski ženski pokret priredil predavanje v Delavskem domu z namenom, da privabi žene najširših plasti. V resnici je bilo poslušalstvo zanimivo in pestro: od profesorice in učiteljice pa do delavk, članic Zveze delavskih žena. Tudi moški so prišli, med njimi več Slovencev. Vobče si ženski pokret v Sarajevu prizadeva, da bi kljub težavnim okoliščinam združil žene vseh smeri in vseh

poklicev, odnosno delovnih kategorij, kar priča, da pojmuje svojo nalogo širokopotezno in edino pravilno. Spričo raznovrstne razcepljenosti in dosedanjega ekskluzivnega stališča raznih skupin so ti poskusi precej težavni povsod, v mestu, kot je Sarajevo, pa še posebno. Tradicija z vsemi svojimi vražami in predsodki je tako zakoreninjena kot malokje celo na našem jugu. Vsaka veroizpoved doprinese k temu svoj delež. Še najbolj svobodomiselnje so pravoslavne žene (seveda izobražene). Judje predstavljajo posebno močno skupino in imajo v gospodarskem pogledu Sarajevo takorekoč v svojih rokah, zato imajo tudi velik vpliv na vlade. Značilno je dejstvo, da so dobili od ene prejšnjih vlad za svoj krasn timerpelj 16 milijonov Din, dočim so najpotrebnejše socialne in higijenske ustanove v skrajno pomanjkljivem stanju. Judovske žene delajo večinoma p družtvih, oprdeljenih po njihovi veroizpovedi. Isto velja tudi za žene katoliške veroizpovedi. Najbolj zaostale so muslimanske žene. Po vsem mestu srečavaš nešteto zakritih obrazov, posebno pa v mohamedanskem delu mesta. Vobče je ta ženska noša nekaj strašnega: neestetična in nehigijenska. Tudi oboževalec tradicij se mora zgroziti spričo zaostalosti naše mohamedanke, ki že po obleki napravlja vtis, kakor da se je zanjo ustavil čas. Zdi se, da se sarajevski mohamedani namenoma oklepajo svojih najbolj reakcionarnih običajev, da dokažejo, po kako krivih potih hodi njihova materinska dežela Turčija, ki je s svojimi reformami takorekoč kar čez noč preskočila ograjo, ki jo je ločila od ostalega kulturnega sveta. Danes zavidajo žene kulturne Evrope Turkinjo za njen položaj: še nedavno je bila skrita v haremu, danes pa sedi z moškimi v občinskih in drugih političnoupravnih zastopih, prav tako po šolah in laboratorijih. Naši mohamedani so spričo teh „vratolomnosti“ ogorčeni in zbegani, saj so izgubili svoj kažipot. Kemala imenujejo krivoverca in odpadnika. Značilno je dejstvo, da predsednica ženskega odseka mohamedanske kulturne organizacije („Gajret“) ne zna ne čitati ne pisati. Vobče vlada, sodeč po zunanem videzu, v tem delu mesta strašna zanemarjenost in beda. Naše pokretašice, same izobražene in tudi zelo požrtvovalne žene, pripovedujejo, da je dostop do mohamedanskih žen silno težaven. Vendar je nekaj izobraženih mohamedank organiziranih tudi v Pokretu. Te trdijo, da nikakor ni njihova vera ona ovira, ki jim zabranjuje napredek, temveč da so vse izmaličili moški, ki so tolmačili prepise v svoj prilog. —

Drugi dan svojega bivanja v Sarajevu sem imela priložnost prisotvovati volilnemu shodu na deželi, v Pali. Govorniki so agitirali za pravoslavnega svečenika, ki ga vsi poznajo po izredni skromnosti in nesebičnosti. „Če so doslej vsi odpovedali, če so se vsi korumpirali, on se ne bo!“ Na shodu so bili mohamedanci, pravoslavni in katoliki: družilo jih je spoštovanje do poštenjaka. Po shodu smo bili skupaj kot gostje upraviteljice tamkajšnjega dečjega okrevališča. Za dolgo mi bo ostala v spominu odkritost in svobodoljubnost teh ljudi: ljudje najrazličnejših mnenj smo izražali smelo in prostodušno svoje misli. Tesno mi je bilo pri srcu, ko sem se spomnila na naše, z denuncijantstvom in sumničanjem prepojeno ozračje.

Obzornik

Mara Lamutova: Breze in bori. Založba Belo-Modre knjižnice v Ljubljani. Tisk Merkur. Cena Din 28—, v platno vezana Din 58—, v polusnje Din 42—. Za naročnice ž. Sv. 10% popust.

Pesniške zbirke so pri nas čedalje redkejši pojavi, zbirke ženskih pesnic pa že celo. Težak je naš čas: Kakor da so vrata in okna domov odprta nastezaj, ves svet je za tiste, ki čutijo več kot same sebe, le še ogromno prebivališče brezdomcev. Pesem je danes ali krik ponižanih in razžaljenih, ali pa spominsko obnavljanje domstva, povezanosti ljudi v ljubezni, ki objema le še najožji krog. Če se je po vojni pesnik zatekal v duhovnost, ki jo je tolikrat zamenjaval z abstraktnostjo, se pa sedanjiki bolj in bolj približujejo zemlji in vidijo v njej tolažečo in ozdravljajočo mater vseh, ki še niso izgubili vere v življenje. Prvi kakor drugi pa so prelomili s tradicionalnim, racionalističnim izražanjem, ki je tako dušilo prost polet pesmi in ji sušilo sočno življenskost. V času napornega iskanja prvinskega sočnega izražanja je poslala v svet svoje izbrane pesmi Mara Lamutova, ki se je toliko let že oglašala po raznih revijah in zbornikih s svojimi liričnimi prispevki in prigradničnimi poslanicami v vezani besedi. Sama pravi o sebi: „Iz detinstva zarje / prek življenja zmot, / mimo smrti mraka / pesem spravila mojo pot... (Motto).“

Dolgo, dolgo je pesnica oklevala in se pomišljala, preden se je s knjigo uvrstila v krog slovenskih ženskih pisateljic, med katerimi pa bo s svojo prvo zbirko smela zasesti odličen prostor, saj vsebujejo njene Breze in bori nekaj trajno lepih pesmi.

Vsebinsko obsega njen zbornik tri dele. V prvem se vrstijo pretežno erotične pesmi, v drugem doživljanja matere in žene sredi življenja, v tretjem pa se je razodela Slovenka, ki plaka kot begunka po izgubljenem Krasu.

Čuvstvenost je v njej pestra, vendar ublažena, menjajoča se med idiličnim nastrojem (ki nas tako čudovito prevzame v „Ranem jutru“), pa med tiho žalostjo, kakršno izdihava na pr. „Skozi stebela belih lilij“.

Miselno se pesnica razodeva kot potomka Gregorčičeve dobe. Zdi se mi, da je izrazno najšibkejša, kadar reflektira o življenju. Njene refleksivne pesmi pogrešajo pesniškega žara in svežine, ki ju ne more nadomestiti neoriginalna, neosebna privzeta miselnost. Motivno pa je pesnica bogata. Priroda po pretežno idilični strani — travniki in polja in gozdovi, jutra, večeri in noči, tihe stezice, skrite vasi — ji služi ali kot ozadje čuvstvenemu doživljanju, ali pa kot predmet upesnitve. Dojemljiva za vse življenjske pojave, ki jih kot žena vokvirja, razodeva v svojih pesmih bolesti in radosti dekleta, ki ljubi, matere, ki ob svojih otrocih doživlja vso polnost tihe sreče, žene, ki bi rada dala ljubezen in bratstvo zatiranemu človeštvu.

Oblikovno ji je uspelo najti svojo izraznost, ko ji je prilagodila besedo, kakor se je razvijala od Gregorčiča do Gradnika — (sploh bi bilo zanimivo proučiti vprašanje o skupni izraznosti naših goriških pesnikov).

Če naj povem, katere pesmi v zbirki so mi dale pristen estetski užitek, bom navedel naslednje, z željo, da bi tudi drugi našli v njih tisto tiho lepoto, ki je danes le še redek dar: „V ranem jutru“, „Na večerni paši“, „Šumlja jesensko listje“, „Steza med pšenico“, „Dete, kaj sem vse čutila...“, „Ajda cvete“, „Domajče sveti plamen...“

V teh se je najlepše razodela njena ženskost, ki je v malem erosu in v materinstvu našla pristno besedo. Ob strahotah, ki so se zgrnile nad naš narodni kolektiv (Korotan, Kras) pa se je prej čista, pojoča beseda zlomila in je namesto nje stopila obtožujoča misel, ki je naposled v ciklu I. N. D. I št. III. samo še — umovanje.

Kaka svežost pa kipi iz „Ranega jutra“.

Kako čudovito je izraženo materinstvo v „Ajda cvete“ v zaključnih verzih:
Dete, tiho tebe premišlujem,
tiho ljubim, tiho se bojim...

Že zaradi takih tihih stihov je človek te zbirke res lahko vesel!

In s kako preprostimi oblikovnimi sredstvi se izražava vsa bridkost „kraškega“ življenja, ki je hkrati tudi podoba pesnikove notranje drame. Take pesmi sodijo v antologijo naše ženske lirike. Po njih je Mara Lamutova dostojno izpričala svoje pesništvo.

Miran Jarc

„Spomini na našega kralja Aleksandra I.“ Pod tem naslovom so priredila ljubljanskega društva: Kolo jugoslovanskih sester, Društvo kneginje Zorke in Klub Primork v Jakopičevem paviljonu razstavo slik iz življenja pokojnega kralja. Prirediteljice so zbrale bogato zbirko fotografij, precej umetniških slik in nekaj kipov ter vse okusno razvrstile po treh dvoranah. Nekateri komadi imajo veliko umetniško vrednost, drugi so važnega kulturnega in zgodovinskega pomena, mnogo pa je bilo takih, ki kažejo velikega pokojnika zgolj kot človeka, otroka, moža in očeta. Nedvomno je ta skupina segla gledalcem najbolj do srca; ob pogledu na priproste, intimne življenjske prizore je marsikdo najbolj neposredno dojel vso grozo usodnega dogodka v Marseju. Suha cvetica pod stekleno vazo je malenkost — rasla je ob poti na Bledu, kralj Aleksander in gospa Franja Tavčarjeva sta se sprehajala po tisti poti, kralj jo* je utrgal in dal gospej. Nič posebnega ni tisti suhi cvet — spomin in misel pa pride iz globine in seže globoko.

Dolgo je bila odprta razstava in veliko gledalcev se je vrstilo dan za dnem. Tudi zastopniki oblasti, vojaki, društva, šole. Marsikatera skupina je pripeljala s seboj govornika, deklamatorja, pevca. Vsaka beseda, vsak glas je izzvenel v tugo in se s prizori na slikah skladno zlil v občutek tragike in živega spomina.

„Kolo jugoslovanskih sester“ v Ljubljani ima občni zbor vsako leto na cvetno nedeljo. Tudi letošnja bilanca, ki je bila razvidna iz tajniškega, blagajniškega in gospodarstvenega poročila, je pokazala res lep uspeh marljivih kolašic, ki vztrajno in z različnimi akcijami zbirajo prispevke za pomoč bednim ženam in deci. Kako zelo so se odbornice trudile, priča božičnica, pri kateri je bilo kljub naraščajoči krizi obdarovanih nad sto otrok več kot lani. Mogočna zgradba ob morju. Dečji dom Franje Tavčarjeve“, ki sprejema vsako leto štiri počitniške kolonije, je drugi vidni dokaz društvenega uspeha in pomena.

Pod okriljem „Kola“ sta se zadnje leto osnovali tudi dve prosvetni sekciji: „Edinstvo slovanskih žen“ in „Jugoslovenska majka“.

Predsednica ga. Franja Tavčarjeva, dosedanja gospodarica ga. Minka Gašperlinova in vsa vrsta delavnih odbornic so v dobrem desetletju društvenega obstoja izvršile sporedno s številnimi, v delu popolnoma samostojnimi podružnicami toliko človekoljubnega dela, da predstavlja „Kolo“ v resnici našo najmočnejšo žensko socialno akcijo, ki se širi čim dalje bolj.

Žena v poljedelstvu in gozdarstvu. Pred časom je dr. Josip Balent, dekan beograjske univerze, ugotovil, da se žene prav redko vpisujejo v poljedelško-gozdarsko fakulteto. V Zemunu študira letos na poljedelskem oddelku 26 žen, na gozdarskem pa samo šest. V primeri s prejšnjimi leti je to število zelo visoko. Morda so žene spoznale, da tu lažje dobe mesto. V gospodarstveni panogi imajo žene več možnosti, da pridejo do eksistence, in tudi več prilike, da razvijejo svoje posebne sposobnosti. Koliko pripravnih mest je tu za ženo: učiteljice v gospodinjstvih šolah, vrtnarstvo, živinoreja, kultura semen, selekcija rastlin. Žena-inženirka bi tu z lahkoto premagala moško konkurenco.

Po izjavi dr. Balenta pa se odpirajo ženi lepa pota zlasti v gozdarski stroki. Pri nas je gozdarska služba največkrat zvezana z velikimi prometnimi neugodnostmi. Slaba železniška zveza, stanovanje, hrana — vse to zahteva zdravega in odpornega človeka. Pri športu pa so se žene izkazale bolj vztrajne in odporne kakor moški. V evropskih državah sprejemajo v gozdarsko stroko samo moške, ker pač smatrajo, da je to delo petežko za žensko. Poljska pa sprejema tudi ženske strokovnjakinje, ki so se obnesle dobro. Tudi pri nas je ženam ta pot odprta.

VSEBINA 5. ŠTEVILKE

Mati v jugoslovanski narodni pesmi (Zlata Pirnatova)

Pod dalmatinskim solncem — Nadaljevanje (Maša Slavčeva)

Františka Plamjnková — Konec (Pavla Hočevarjeva)

Položaj srbske žene v srednjem veku — Konec (Olga Grahorjeva)

Ali naj se žene bavijo s politiko ali ne? (Olga Grahorjeva)

V spomin Ivanu Vrhovniku (P. Hočevarjeva)

Med sarajevskimi ženami (Angela Vodetova)

Obzornik: Mara Lamutova: Breze in bori (Miran Jarc) — „Spomini na našega kralja Aleksandra I.“ — Kolo jugoslovenskih sester — Žena v poljedelstvu in gozdarstvu.

Priloge: Naš dom — Naša žena — Krojna pola in ročna dela.

Ženski svet izhaja vsak mesec v Ljubljani. Letna naročnina Din 64.—, polletna Din 32.—, četrtletna Din 16.—. Posamezna številka Din 6.—. Za Italijo L 20.—, posamezna štev. L 2.—, za inozemstvo Din 85.—. Uredništvo in uprava v Tavčarjevi ulici 12/II. — Izdaja Konzorcij „Ženski Svet“ v Ljubljani. Za konzorcij in uredništvo odgovorna Milka Martelančeva.

Tiskali J. Blasnikovi nasl., Univerzitetna tiskarna in litografija d. d. v Ljubljani. Odgovoren L. Mikuš.

Darovi za tiskovni sklad.

Olga Kocmus 6; Ivanka Milič 6; Anica Mozetič 15; Anica Loger 6; Tončka Gostič 2; Karolina Zadnik 6; Milka Mervič 5; Betka Habjan 6; Josipina Bizjak 5; Magda Rant Sirc 6; Fani Gaberc 6; Roza Wagner 8; Poldi Ribarič 6; Božena Serajnik 12; Iv. Vidmar 2; Mari Lagoja 2; Janja Miklavčič 4; Marija Mikolič 4; Fanči Markon 4; Lojzka Kuhar 1; Marica Pregrad 6; Ivana Ahačič 5; Anica Šerko 6; Pavla Plovar 2; Antonija Doljan 6; Fanika Kos 4; Louise Vodopivec 30; Marija Rojs 6; Jožica Kunčič 6; Jerica Pirc 4; Julija Plavšak 6; Mary Brus 4; Greti Šerbec 2; Mara Sancin 1; Ivanka Knez 5; Marica Kvac 4; Marija Juvan 6; Marija Posinek 2; Zora Demarin 6; Marija Resman 6; Marica Pleskovič 5; Franja Šmalc 5; Angela Ulaga —50; Lenka Čuš 8; Karolina Pavlica 12; Nella Bratković 25; Marica Grm 2; Olga Lesjak 5; Pavla Nemeč 6; Marica Močnik 4; Ida Kotnik 4; Pavla Linzner 6; Sinkovič Angela 4; Julija Skok 2; Iči Turk 6; Pavla Naprudnik 6; Ant. Ukmar 6; Marija Stok 1.50; Louise Vodopivec 6; Rozalija Braz Lit 2; Otilija Jug Din 8; Ema Umek 22; Marija Gašparović Din 5; Justina Novak Din 6; Mimi Šajna 2; Fani Križaj iz v o d e 4; Marija Lenassi 4; Berta Kerševani Lit 8; Majda Gallob Din 15; Angela Kranjc 4; Rezika Ušenova 6; Marija Pavčič 6; Kolo jugosl. sester Mežica 4; Angela Medvešček 2; Vida Rovšnik 2; Roza Blažič 2; Milica Sotošek 2; Ema Strgar 6; Malči Kovač 6; Bogomila Deržič 6; Slava Zalokar 6; Alma Sel; Pavla Cuderman 2; Slava Zajc 2; Ivanka Žužek 6; Lojzka Pečecnik 5; Ema Dorčič 5.50; Marija Mahkovec 5; Berta Mavec 11; Julija Hiter 8; Julka Gorišek 8; Helena Dobnikar 2; Ivan Pristan 2; Alojzija Legat 4; Rezi Jesenovc 6; Mimi Macarinelli 22; Jarc Zofija 15; Stenovc Antonija 1. — Iskrena hvala vsem cenj. darovalkam!

Vaša hčerka bo okrog svoje dvajsete pomladi dobila ženina.

takrat bo treba imeti denar pri roki ...

„Slavija“ Vam ga bo gladko plačala, ako
se pri njej zavarujete.

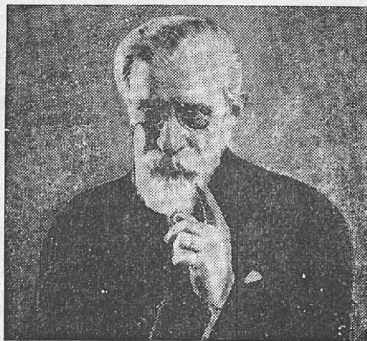
Naša pisarna za življenjska in vsa druga zavarovanja v Ljubljani,
Gosposka ulica 11, in vsak naš zastopnik Vam točno razloži,
kako se to naredi. *Čim preje, tem ceneje!*

**Drobna knjižica
z veliko vsebine**

Dekliško perilo

modeli in kroji perila za deklice od 12--18 let. Posebno bogate priloge
z risbami za vezenine, ki so uporabne tudi za okras otroških oblekic
in predpasnikov. Cena Din 6—. Denar je poslati z naročilom vred.

Dr. R. W. Hersan

Potem uporabljajte HERSAN čaj. Zakaj bi trpeli bolečine revmatizma in protina (gibt), ako to ni potrebno? HERSAN čaj je sredstvo, ki Vam lajša bolečine. HERSAN čaj pomaga pri arteriosklerozi in hemoroidih. Ali res ne veste, da je HERSAN čaj pri obolenju želodca, jeter in ledvic dobro sredstvo? HERSAN čaj se dobiva v vseh lekarnah, zahtevajte brezplačno brošuro in vzorec pri „RADIOSAN“, Zagreb, Kovačićeva 2.

„Hersan“ čaj

Vam bo pomagal, da
zopet pridobite zdravje
s pomočjo zdravnih
rastlin.

Gospa! Ne bodite neprijateljica sama sebi. Obolenja pri klimakteriju ali pri mesečnem perilu (menstruaciji) Vam bo olajšal HERSAN čaj. Ali Vas ovira debelost? Želite biti vitki?

Reg. S. št. 19834/1933.